

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2527-2533 พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เน้นในเรื่องความจำร้อยละ 80 ขึ้นไป ในด้านการนำความรู้ความจำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมีเพียงร้อยละ 20-40 และพบว่านักเรียนส่วนใหญ่สนใจและเน้นการเลือกปฏิบัติต่อตนเองมากกว่าส่วนรวม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) จากผลการติดตามดังกล่าวจึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับชั้นและทุกรายวิชา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถสูงสุดตามศักยภาพของตนเอง สามารถดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี มีบุคลิกภาพสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักสงวนรักษาสິงแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป้าหมายในการดำเนินการที่สำคัญคือ เน้นโรงเรียนสามารถปฏิบัติและจัดการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเน้นเป็นพิเศษในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น การจัดปัจจัยและกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงทางสังคม เศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีจุดเน้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ
2. การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น
3. การให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

จากจุดเน้นของหลักสูตรฉบับปรับปรุงดังกล่าวนี้เอง กรมวิชาการจึงได้มีแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนานิสัย 3 ประการ ให้ติดตัวผู้เรียน เมื่อพ้นจากโรงเรียนคือ คิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์และประการสุดท้ายปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยคุณภาพทั้ง 3 ประการนี้ จะต้องแปรความไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดนิสัยต่าง ๆ ในการพัฒนาขั้นตอนเหล่านี้สามารถกำหนดมาเป็นกระบวนการ เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัย เรียกว่า "ทักษะกระบวนการ" ซึ่งจัดแบ่งได้เป็น 9 ขั้นตอนดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน
6. ปฏิบัติด้วยความขยันหมั่น
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

จากคุณลักษณะของทักษะกระบวนการดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณาจะเห็นได้ว่า วิชาสุขศึกษาเป็นวิชาที่สามารถนำมาจัดการเรียนการสอน โดยใช้ทักษะกระบวนการได้เป็นอย่างดีและเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้เพราะวิชาสุขศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้จะตรงกับจุดมุ่งหมายของการใช้ทักษะกระบวนการ คือ จะต้องมีความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติ ซึ่งถ้าครูนำทักษะกระบวนการไปใช้ในการสอนสุขศึกษาแล้วจะช่วยให้การสอนวิชาสุขศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งได้ระบุว่า "มุ่งให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้มีนิสัยในการปรับปรุงงานของตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชน และครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533) และนอกจากนี้จะสามารถช่วยแก้ปัญหาการสอนสุขศึกษาที่เป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบันคือ สอนแล้วนักเรียนไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ถ้าครูทุกคนหันมาให้ความสนใจ

และใช้ทักษะกระบวนการในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว นั้นตอนต่าง ๆ ในทักษะกระบวนการจะปลูกฝังการปฏิบัติในเรื่องสุขภาพให้แก่นักเรียน จนกระทั่งเคยชินและติดเป็นนิสัยซึ่งจะสามารถนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต จนช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพดีในอนาคต

ก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการจะนำหลักสูตรฉบับปรับปรุง มาใช้กับโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปนั้นได้มีการทดลองใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นี้กับโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาในทุกระดับชั้นและทุกวิชา ซึ่งรวมทั้งวิชาสุขศึกษาด้วย จากการติดตามผลการทดลองใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในรอบปีที่ผ่านมามีในด้านหลักสูตรและสภาพปัญหาครั้งแรกพบว่า การสอนโดยเน้นกระบวนการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะกระบวนการ 9 ชั้นนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดทักษะกระบวนการเหล่านั้น ตามจุดเน้นของหลักสูตรยังคงยึดเนื้อหาในการสอนแบบเดิม โดยให้เหตุผลว่านักเรียนไม่ยอมทำกิจกรรม ไม่ยอมคิดหรือริเริ่มทำงานด้วยตนเอง นอกจากนี้โรงเรียนยังอ้างว่าเป็นช่วงแรกของการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุงโรงเรียนต้องศึกษา และปรับตัวกับการใช้หลักสูตรในเรื่องต่าง ๆ จึงไม่มีเวลาที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นเรื่องทักษะกระบวนการให้กับนักเรียนได้ และในการติดตามผลครั้งที่สองพบว่า ครูส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอนยังคงใช้วิธีการแบบเดิมคือ เน้นเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการน้อย ทั้งนี้เพราะครูยังไม่เข้าใจวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการอย่างแจ่มชัด (กรมวิชาการ, 2533)

ขณะนี้โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ได้เริ่มดำเนินการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2534 ได้ 1 ภาคการศึกษา ซึ่งก็หมายความว่าวิชาสุขศึกษาก็ต้องดำเนินการสอนตามความมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับปรับปรุงเช่นเดียวกันกับโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร โดยให้ทักษะกระบวนการในการสอนวิชาสุขศึกษา

จากข้อมูลและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักในปัญหาและความสำคัญของการใช้ทักษะกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษา จึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาของครูผู้สอนสุขศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาว่า มีสภาพและปัญหา

การใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาอย่างไร มากน้อยเพียงใดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษา โดยให้ทักษะกระบวนการได้อย่างถูกต้องให้กับโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปและสนองจุดเน้นของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะสภาพและปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในโรงเรียนเดียวกัน สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั่วประเทศ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 126 โรงเรียน
2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา ได้แก่ ครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และครูสุขศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับละ 1 คน เท่านั้น
3. ในการศึกษาสภาพการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกิจกรรมการสอน ซึ่งครูสุขศึกษาได้ปฏิบัติในการสอนสุขศึกษาเท่านั้น เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เฉพาะ 4 ด้านคือ
  - 3.1 ด้านการวางแผนการสอน
  - 3.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 3.3 ด้านการใช้สื่อการสอน
  - 3.4 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

4. ในการศึกษาปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาศึกษานั้น ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะปัญหาการเรียนการสอนสุขศึกษาในชั่วโมงการสอนสุขศึกษา 3 ด้านคือ
- 4.1 ด้านความรู้ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ
  - 4.2 ด้านการใช้ทักษะกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 4.3 ด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่คำนึงถึงคุณวุฒิของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร
2. ผู้วิจัยถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา ทั่วประเทศ
3. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรถือว่าเป็นข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ครูสุขศึกษาได้ปฏิบัติในการสอนสุขศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดทักษะในการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ประกอบด้วย การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา ประกอบด้วยปัญหาในด้านการปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างของครูในการสอนสุขศึกษา ด้านความรู้ความเข้าใจของครูสุขศึกษา ด้านการใช้ทักษะกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษา

ทักษะกระบวนการ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่จะช่วยพัฒนา
พฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อพัฒนานิสัย
3 ประการ ให้ติดตัวผู้เรียนเมื่อพ้นจากโรงเรียนคือ คิดอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมี
ยุทธศาสตร์ และปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ครูสุขศึกษา หมายถึง ครูผู้ทำหน้าที่สอนวิชาสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษา
ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร

โรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร หมายถึง โรงเรียนทดลองใช้หลักสูตร
ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ระดับมัธยมศึกษาที่เปิดสอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเดียวกัน สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 126 โรงเรียน